

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ
«СОЦІАЛЬНИХ ВІЗИТЕРІВ» У ЧИЛІ В 1920-Х РОКАХTHE ORGANIZATIONAL CONDITIONS FOR THE PROFESSIONAL
TRAINING OF «SOCIAL VISITORS» IN CHILE IN THE 1920S

У статті окреслюються організаційні умови професійного навчання «соціальних візитерів» у Чилі в 1920-х роках. Йдеться про заснування перших у латиноамериканському регіоні шкіл благодійної соціальної допомоги, а саме – про відкриття у місті Сантьяго в 1925 році і в 1929 році освітніх закладів, названих на честь лікаря Аляндру дель Ріо та благодійниці Ельвіри Матте Гормас де Кручага.

Констатовано, що фундація перших шкіл благодійної соціальної допомоги в Латинській Америці була пов'язана зі своєрідним явищем «соціального візитерства». Потреба у професійному навчанні допоміжного медичного персоналу – соціальних помічників – у країнах південного конусу (Чилі, Аргентина, Уругвай, Парагвай) була викликана гострою нестачею кадрів, необхідних для подолання епідемічних хвороб.

Показано, що зміст освіти в перших чилійських школах соціальної допомоги мав переважно практико-орієнтований характер. Зміст освіти будувався таким чином, щоб учениці мали змогу оволодіти знаннями й уміннями, необхідними для здійснення професійної діяльності соціального візитера. Значна частина навчального навантаження відводилася на теоретичне вивчення предметів «Психологія і соціальна економія», «Гігієна та деонтологія», «Догляд за хворими», «Догляд за пораненими», «Соціальне обслуговування за різними напрямками» та інших. Протягом двох літніх семестрів учениці були зайняті практичним навчанням у різних благодійних установах та лікарнях.

Зазначено і про вимоги до професії «соціального візитера» в Чилі в 1920-х роках. Окрім знань із психології, гігієни, догляду, моралі, законодавства, соціальні візитери мали оволодіти вміннями й навичками професійного «соціального поводження» – спілкування та співпраці. До їхніх обов'язків входило і ведення опитувальника про психологічний стан пацієнта та його динаміку, і супровід хворого, і сприяння його адаптації до нових умов життя у випадку інвалідності, і підтримання відносин із родиною хворого та його роботодавцями. У «Регламенті про соціальне обслуговування в лікарнях Сантьяго» визначалися й етичні вимоги до професії соціального візитера, зокрема вимоги бути толерантним у питаннях релігії і політики, усвідомлювати соціальні цілі власної професії, прагнути до професійного вдосконалення.

Ключові слова: «соціальні візитери», професійне навчання, школи благодійної соці-

альної допомоги, зміст освіти, благодійні установи, етичні вимоги до професії соціального візитера, Чилі, Латинська Америка.

The article outlines the organizational conditions for the professional training of "social visitors" in Chile in the 1920s. It is about the establishment of the first schools of charitable social assistance in the Latin America region, namely the opening in Santiago in 1925 and in 1929 of educational institutions named after Dr. Alejandro del Rio and philanthropist Elvira Matte Gormaz de Cruchaga. It was stated that the foundation of the first schools of charitable social assistance in Latin America was associated with the phenomenon of "social visitation". The need for professional training of medical assistants – social workers – in the countries of the southern cone (Chile, Argentina, Uruguay, Paraguay) was caused by an acute shortage of personnel needed to combat epidemic diseases.

It is shown that the content of education in the first Chilean schools of social assistance was mainly practice-oriented. The content of education was built in such a way that students had the opportunity to acquire the knowledge and skills necessary for the professional activities of social visitor. Much of the workload was devoted to the theoretical study of subjects "Psychology and Social Economy", "Hygiene and Deontology", "Care for the Sick", "Care for the Wounded", "Social Services in Different Areas" and others. During the two summer semesters, the students were engaged in practical training in various charities and hospitals.

The requirements for the profession of "social visitor" in Chile in the 1920s are also mentioned. In addition to knowledge of psychology, hygiene, care, morals, law, social visitors had to master the skills and abilities of professional "social treatment" – communication and cooperation. Their responsibilities included conducting a questionnaire on the patient's psychological state and dynamics, and accompanying the patient, and assisting him in adapting to new living conditions in the event of disability, and maintaining relationships with the patient's family and employers. The "Regulations on Social Services in Santiago Hospitals" also defined ethical requirements for the profession of social visitor, in particular, requirements to be tolerant in matters of religion and politics, to understand the social goals of the profession, to strive for professional development.

Key words: "social visitors", professional training, schools of charitable social assistance, content of education, charities, ethical requirements for the profession of social visitor, Chile, Latin America.

УДК 377.12 (83) «1920/1930»
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/42.2>

Зайченко Н.І.,

докт. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми. Із середини 1920-х років у латиноамериканському регіоні було започатковано професійне навчання соціальних помічників. Першість у цьому належала Чилі. У 1925 і 1929 роках у м. Сантьяго було відкрито перші в Латинській Америці школи благодійної соціальної допомоги. Вони дуже швидко здобули

собі славу в регіоні, і до них приїздили на навчання не тільки з різних куточків Чилі, але й з інших південноамериканських країн.

Заснування перших шкіл благодійної соціальної допомоги в латиноамериканському регіоні було пов'язано зі своєрідним явищем «соціального візитерства». Потреба в професійних кадрах

соціальних помічників у країнах південного конусу (Чилі, Аргентина, Уругвай, Парагвай) була украй значущою. Ще наприкінці XIX століття ці країни потріпали від численних епідемій – туберкульозу, жовтої лихоманки, холери та інших хвороб. Лікарі, медсестри, весь медичний персонал було спрямовано на боротьбу з епідемічними хворобами. Саме тоді відчутною стала нестача професійних кадрів – як медиків, так і доглядачів за хворими. Функції останніх частково брали на себе медсестри, але здебільшого залучалися охочі допомагати тяжко хворим людям. Їх називали «візитерами», або «соціальними візитерами», оскільки вони тривалий час щоденно мали знаходитися поряд із хворими та доглядати за ними. Звісно, що ні навичок професійного догляду, ні знань про психологічну роботу зі хворими особами ці «візитери» не мали.

Становище почало змінюватися завдяки відкриттю шкіл благочинної соціальної допомоги. Проте процес фундації закладів професійної підготовки «соціальних візитерів» у Латинській Америці розтягнувся на десятиліття. І варто зауважити, що не останню роль у цьому зіграв той фактор, що заклад фактично не міг розпочати функціонування без підтримки європейських інструкторів. У більшості перших шкіл соціальної допомоги в країнах Латинської Америки безпосередньо впроваджувався західноєвропейський досвід професійної підготовки соціальних працівників, а керівниками латиноамериканських установ призначалися педагоги з європейських країн, переважно з Бельгії, Німеччини, Франції та Іспанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти організації і змісту професійного навчання «соціальних візитерів» у Чилі в 1920-х роках досліджували сучасні науковці М. Кірос Нейра (Mario Hernan Quiroz Neira), Н. Айлвін де Баррос (Nidia Aylwin de Barros), П. Кастаньєда Менесес (Patricia Castañeda Meneses), А. Саламе (Ana María Salame Coulon), К. Мойяно (Cristina Moyano), Х. Рівас (Javier Rivas) та інші. Маловивченими залишаються питання принципів, форм і методів, а також цінностей професійного навчання «соціальних візитерів» у перших чилійських школах благочинної соціальної допомоги. Уточнення і конкретизація самого концепту «соціальне візитерство» вможливуватиме більш повне розуміння витоків, з яких походила професійна соціальна робота як явище загальнолюдського значення.

Мета статті – з'ясувати й розкрити конкретно-історичну своєрідність умов, у яких організовувався процес професійного навчання «соціальних візитерів» у Чилі в 1920-х роках.

Виклад основного матеріалу. За часів президентства Артуро Алессандрі (1920–1925) в Чилі проблемам соціального захисту населення приділялася особлива увага з боку держави. Були

проголошені перші закони про соціальну підтримку робітників, зокрема закон № 4.054 про обов'язкове соціальне страхування робітників і закон № 4.055 про страхування від нещасних випадків на виробництві. Чилійська Конституція 1925 року серед іншого містила положення стосовно охорони праці, промисловості й робіт суспільного значення; піклування держави про суспільну охорону здоров'я та гігієнічне благополуччя громадян; функціонування державної служби охорони здоров'я (ст. 10) [1].

У контексті розбудови державного сектору соціального захисту населення на перший план вийшла загальнонаціональна проблема охорони здоров'я. Ідеї про систематичне професійне навчання «соціальних візитерів» – соціальних помічників у галузі охорони здоров'я у Чилі на початку 1920-х років стали настільки актуальними й злободенними, що втілювалися в життя з незвичайною швидкістю. Відомий чилійський лікар Алехандро дель Ріо (Alejandro del Rio Soto Aguilar) у квітні 1924 року звернувся до Ради благочинності м. Сантьяго із пропозицією зорганізувати школу для підготовки соціальних візитерів за прикладом бельгійських шкіл, із досвідом яких він ознайомлювався безпосередньо під час подорожі до Західної Європи. Отримавши позитивну відповідь, Алехандро дель Ріо запросив до Сантьяго Рене Санда (Rene Sand) – колегу, представника адміністративної ради Центральної Школи соціальної роботи у Брюсселі, щоби він допоміг влаштувати заклад професійної підготовки соціальних візитерів. Радою благочинності було утворено комісію для вивчення умов організації нового освітнього закладу. До складу комісії увійшли, окрім Алехандро дель Ріо, Грегоріо Амунатегі (Gregorio Amunategui) і Карлос Бальмаседа (Carlos Balmaceda). Останнього через деякий час замінив у складі комісії лікар Еухеніо Діас Ліра (Eugenio Diaz Lira) [2, с. 10].

4 травня 1925 року в м. Сантьяго розпочала свою діяльність перша в латиноамериканському регіоні школа благочинної соціальної допомоги (пізніше названа на честь Алехандро дель Ріо). Керівницею закладу було призначено бельгійську викладачку Жені Берньєр (Jeny Bernier). Мета школи благочинної соціальної допомоги визначалася таким чином: «Підготовка діячів – учасників у сфері охорони здоров'я» [3, с. 37–38].

42 учениці віком від 20 до 40 років вступили на навчання до чилійської школи благочинної соціальної допомоги, а наприкінці 1926 року всі вони вперше в історії країни отримали дипломи – підтвердження кваліфікації «соціального візитера» [2, с. 17].

Викладачами в першій школі соціальної допомоги м. Сантьяго працювали Габріель Амунатегі (Gabriel Amunategui) (предмет «Громадянське виховання»), Раймундо дель Ріо (Raimundo del

Rio) (предмет «Психологія і соціальна економія»), Еухеніо Діас Ліра (Eugenio Diaz Lira) (предмет «Догляд за хворими та пораненими»), Анна Прекеар (Ana Prekear de Taulis) (предмет «Харчування і дієтика»), Самуель Діас Осса (Samuel Diaz Ossa) (предмет «Мораль»), Альберто Едвардс (Alberto Edwards) (предмет «Діловодство. Статистика»), Лео Кордеманс (Leo Cordemans) (предмет «Практика соціального обслуговування») та інші. Алехандро дель Ріо викладав предмет «Гігієна і виховання дітей» [2, с. 31].

У 1929 році в чилійській столиці почала функціонувати інша школа соціальної допомоги, названа на честь благодійниці Ельвіри Матте Гормас де Кручаги (Elvira Matte Gormaz de Cruchaga). Фундаторками цієї школи були сестри Ребека і Адріана Іскієрдо Філіпс (Rebeca, Adriana Izquierdo Phillips), а керівницею було призначено німецьку викладачку Луїзу Йоринссен (Louise Joerinssen), котра раніше очолювала школу католицького соціального служіння в Мюнхені [4, с. 58].

Засновниці школи в 1927 році ознайомлювалися з досвідом професійного навчання соціальних помічників у Бельгії та Німеччині. Повернувшись до Чилі, вони прагнули впровадити цей досвід на Батьківщині, а пізніше – в 1937 році – Ребека Іскієрдо Філіпс посприяла і відкриттю школи соціальної допомоги в м. Монтевідео [4, с. 61].

За твердженням педагогині Моніки Хіменес де Баррос (Monica Jimenez de Barros), «школа соціальної допомоги Ельвіри Матте де Кручаги трималася на трьох підпорах: по-перше, на християнській доктрині; по-друге, на науковому й практичному знанні, привнесеному з Європи, в основному з Німеччини та Бельгії; по-третє, на багатстві добродійностей двох славетних чилійських родів Матте-Кручаги і Іскієрдо Філіпс» [4, с. 58].

Провідною метою школи була підготовка соціальних помічників на засадах духовно-моральних цінностей християнського милосердя. Становлення цієї школи соціальної допомоги здійснювалося під егідою Чилійського католицького університету [4, с. 58].

Європейський вплив в обох чилійських школах не втрачав моці до початку 1940-х років [4, с. 25].

Професійне навчання в школах соціальної допомоги, започатковане в латиноамериканському регіоні в середині 1920-х років, мало відповідати певним педагогічним вимогам та принципам, зокрема принципам науковості, поєднанню теоретичного і практичного навчання; міцності знань, раціонального синтезу індивідуальних й колективних форм роботи та деяким іншим. Навчання в перших чилійських школах соціальної допомоги продовжувалося два роки. У школі Алехандро дель Ріо теоретичне навчання здійснювалося від 1 квітня до 31 серпня, а в жовтні-грудні учениці направлялися до різних благодійних

установ на практичне навчання під керівництвом вчителів своєї школи [2, с. 25].

Протягом першого року навчання в зимовому семестрі викладалися предмети «Громадянське виховання», «Психологія і соціальна економія», «Гігієна та деонтологія», «Догляд за хворими», «Загальні основи харчування і дієтики», «Діловодство. Статистика», «Мораль». У літньому семестрі відбувалося практичне навчання в установах державного і приватного благодійництва, в селтльменті, в інституціях громадського обслуговування, в лікарнях. Протягом другого року навчання в зимовому семестрі передбачалося освоєння таких предметів, як: «Законодавство про гігієну та благодійність», «Соціальна економія», «Виховання дітей», «Догляд за пораненими», «Спеціальне харчування і дієтика», «Бухгалтерія», «Організація державного благодійництва», «Соціальне обслуговування за різними напрямками», а в літньому семестрі знову учениці відправлялися до благодійних установ на практичне навчання. Завершувалося загальне навчання в школі підсумковим іспитом, який проводився в другій половині грудня і до якого допускалися тільки за умови, що всі попередні випробування було подолано [2, с. 26–27].

Педагогиня Лео Кордеманс (Leo Cordemans), характеризуючи організаційні умови професійного навчання в школі Алехандро дель Ріо, наголошувала, що від самого початку навчання соціальних візитерів набувало практико-орієнтованого характеру; навчальні предмети добиралися таким чином, щоби набуті ученицями знання могли безпосередньо використовуватися на практиці [5, с. 117].

Пізніше, в публікації «Деякі характеристики соціального обслуговування» (Servicio Social, 1928) Лео Кордеманс стверджувала: «Всяка соціальна проблема вивчається як медичний випадок і етапами її розв'язання є: діагностика та лікування. Щоби встановити діагноз, соціальний візитер проводить опитування, як і лікар, <...> він розпитує близьких, рідних, роботодавців, лікарів, шкільних учителів, сусідів, власників та представників установ, до яких має відношення [хворий] і намагається дослідити його економічне, професійне, фізіологічне, душевне, моральне становище, дані про членів родини, їхній ступінь освіти, родинні звичаї тощо» [6, с. 3].

Про долю учениць першого випуску школи Алехандро дель Ріо Лео Кордеманс розповідала таким чином. Із 42 соціальних візитерів 13 працювали в Національному Патронаті дитинства, їхня робота там була цілковито спрямована на роботу з сім'ями [7, с. 142]. 6 випускниць були направлені на посади «шкільних візитерів»; ще стільки ж розпочали професійну діяльність в столичних притулках для дітей-сиріт; 5 працювали в службах державної допомоги «соціальними обслуговувачами»;

інші 5 – в Управлінні обов'язкового страхування; решта випускниць були зайняті переважно на посадах секретарів у медичних або освітніх установах [7, с. 145–147].

На думку Алехандро дель Ріо, висловлену ним на конференції у вересні 1925 року, школи соціальної допомоги обов'язково мають давати змогу учням обирати й вузьку спеціалізацію соціального візитерства відповідно до тих галузей суспільної діяльності, в яких має місце соціальне обслуговування, включаючи і індустрію, і бібліотечну справу, і т. п. [8, с. 409].

Керівниця чилійської школи благочинної соціальної допомоги Жені Берньєр вказувала: «<...> справа соціальної допомоги – довідуватися, боротися, настановляти. Боротися – з упередженнями, зі злочасними звичками чи пороками; протистояти – хворобам та нещастю. Наставляти – означає вчити мистецтву життя – більш здоровішому, щасливішому й плодотворному» [2, с. 34].

На погляд Жені Берньєр, головне, чому майбутні соціальні візитери мали навчитися в школі, – це вмінням підтримувати, спрямовувати й порадити. «Необхідний дух пожертвування, забуття про себе, [необхідний] дух спільності. Формується цей дух в любові до народу, в глибокій повазі до людської істоти, у вірі в її удосконалення», – підкреслювала педагогиня [2, с. 34].

Інспекторка із соціального обслуговування Луїса Фьєрро Каррера (Luisa Fierro Carrera) зазначала, що соціальний візитер, який працює із хворими особами, має передовсім розуміти їх, розуміти їхні потреби. Задля цього йому необхідно детально вивчати й умови родинного життя, й домашні та економічні умови життя пацієнтів. Для соціального візитера важливо мати і знання з медицини, і з економіки, і з психології. У процесі роботи з хворими візитер має скласти «опитувальник», котрий міститиме дані про історію хвороби, про умови життя – домашні та професійні. На основі цих діагностичних даних він здійснюватиме «соціальне поведження» [9, с. 6–7].

Перші в латиноамериканському регіоні школи благочинної соціальної допомоги були приватними, учениці мали сплачувати за навчання. У школі Алехандро дель Ріо сплатити необхідно було 2 тисячі песо через два «випробувальні» місяці навчання. Якщо людина вже мала освіту в галузі медицини, то в школі соціальної допомоги м. Сантьяго її подальша підготовка здійснювалася за напрямом «медичного візитерства», а не «соціального» [2, с. 25–26].

Відповідно до «Регламенту про соціальне обслуговування в лікарнях Сантьяго» соціальні візитери «мали стати прикладом дисципліни і самопожертвування у виконанні своїх функцій та обов'язків, налагодити доброзичливі стосунки з усім персоналом

та завжди діяти, спираючись на принципи тісної співпраці й ідеали професії» (ст. 11) [2, с. 36].

Соціальні візитери, зайняті в лікарнях, мали щоденно навідувати хворих осіб, піднімати їхній моральний дух, із доброзичливим ставленням сприяти зменшенню переживань пацієнтів, спричинених розлукою з родиною. До їхніх обов'язків входило і спілкування з родиною хворого, з його роботодавцями, а також контроль гарантованих виплат, котрі хвора особа мала отримати внаслідок настання хвороби. У випадку, якщо хворий не міг повернутися на робоче місце через інвалідність, соціальний візитер мав брати на себе догляд за ним та сприяти його адаптації до нових умов життя. Соціальні візитери постійно повинні були вести опитувальники і щоденно фіксувати в них дані про стан хворого та заходи власної діяльності з підтримки пацієнта [2, с. 37].

За можливості для хворих людей організовувалися читання, заняття з ручної праці. Візитери супроводжували пацієнтів на прогулянках.

Із-поміж етичних вимог до професії соціального візитера встановлювалися, зокрема, такі: розуміння соціальних цілей своєї місії; дух самопожертвування, розсудливість і доброта у ставленні до нещасних; повна толерантність у питаннях релігії та політики; спрямованість на розумну співпрацю; прагнення до професійного вдосконалення; дисциплінованість та зразкова поведінка [2, с. 39].

Робочий час соціального візитера не мав перевищувати 8 годин на день; субота й неділя – вихідні дні; 15 днів на рік – відпустка. Визначалася в «Регламенті» і сума мінімальної заробітної плати соціального візитера – 6 тисяч песо на рік. Для візитерів-помічників, які не мали кваліфікації «соціального візитера», ця сума не перевищувала 5 тисяч песо, а для студентів другого року навчання в школі соціальної допомоги – 4 тисячі песо на рік [2, с. 38].

Висновки. У 1925 році в латиноамериканському регіоні було започатковано професійне навчання «соціальних візитерів». В авангарді були чилійські школи благочинної соціальної допомоги – школа Алехандро дель Ріо та школа Ельвіри Матте Гормас де Кручаги. Ці перші в Латинській Америці заклади професійного навчання соціальних помічників мали на меті сформувати контингент справжніх професійних діячів, які би служили громаді та соціуму. Незважаючи на те, що перші державні школи соціальної допомоги в латиноамериканському регіоні засновуватимуться лише від початку 1940-х років, а професія соціального працівника офіційно визнаватиметься ще на десятиліття пізніше, функціонування приватних установ професійного навчання «соціальних візитерів» у 1920-х роках стало значущою віхою в історії латиноамериканської соціальної роботи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Конституция Чили 1925. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=688> (дата звернення: 7.12.2021).
2. La Escuela de Servicio Social de Santiago de Chile. *Servicio Social*. 1927. № 1-2, año 1. P. 8–41.
3. Neira M. Antología del trabajo social chileno. Concepcion : Universidad de Concepcion, 1998. 223 p.
4. Homenaje a Rebeca Izquierdo, fundadora Escuela de Trabajo Social. *Revista de Trabajo Social*. 1977. № 23 (septiembre – noviembre). P. 57–64.
5. Cordemans L. Organizacion general de la Escuela de Servicio Social de Santiago. *Servicio Social*. 1927. № 3-4, año 1. P. 111–120.
6. Cordemans L. Algunas características del servicio social. *Servicio Social*. 1928. № 1, marzo, año II. P. 1–9.
7. Cordemans L. Accion social en las diversas obras de Santiago. *Servicio Social*. 1927. № 3-4, año 1. P. 142–148.
8. Rio A. Consideraciones sobre el personal auxiliar del medico, de la sanidad y del servicio social. *Revista de Beneficencia Publica*. Santiago, septiembre de 1925. T. IX, № 3. P. 396–411.
9. Fierro Carrera L. Asistencia social a las familias de los hospitalizados. Santiago de Chile : Imprenta «Leblanc», 1940. 15 p.